Verantwoord doden van dieren in de dierliefhebberij

02-03-2020	Versie 1 verwerking opmerkingen Ministerie LNV
22-03-2020	Versie 2 verwerking opmerkingen NWPP, voorganger KleindierNed
19-11-2020	Versie 3 verwerking feedback Faculteit Diergeneeskunde
30-01-2021	Versie 4 verwerking opmerkingen KleindierNed en Ministerie van LNV

Inhoud

Inleiding 4
Om welke dieren gaat het? 4
Doel 5
Leeswijzer 5
1. Begrippenlijst 6
2. Wettelijk kader 7
3. Het doden van dieren 8
3.1. Aandachtspunten bij het doden van dieren 8
3.2. Methoden 9
4. Afvoeren van kadavers 15
Bijlage 1 Deelnemers KleindierNed 16
Bijlage 2 Wet- en regelgeving 17
Bijlage 3 Literatuur 19

Inleiding

De deelnemende organisaties van KleindierNed[1] zijn betrokken bij het fokken of kweken van dieren met het oog op het in stand houden van (zeldzame) rassen en soorten en met het oog op educatieve en recreatieve doeleinden. Een noodzakelijk onderdeel van de zorg voor dieren is het vormgeven en implementeren van een verantwoord beleid als het gaat om het doden van dieren. Vroeger heersten er andere opvattingen ten aanzien van het doden van dieren dan tegenwoordig. Organisaties van dierhouders groeien mee met deze veranderende maatschappelijke opvattingen en vertalen dit naar regels voor de praktijk van de liefhebberij. Vanuit dit oogpunt is dit document opgesteld door KleindierNed. Het biedt handvatten om ervoor te zorgen dat dieren zorgvuldig worden gedood, met respect voor het dier en volgens de wettelijke regels. Aan de totstandkoming van dit document hebben dierenartsen die betrokken zijn bij KleindierNed bijgedragen. In aanvulling hierop is de faculteit Diergeneeskunde geconsulteerd.

Om welke dieren gaat het?

Dit document geeft informatie over het doden van vogels, waaronder pluimvee, sierduiven, postduiven, van konijnen en knaagdieren.
Wanneer binnen de dierliefhebberij dieren worden gedood betreft het

1) het doden van dieren waarmee iets aan de hand is
Denk daarbij aan dieren waarbij lichamelijke afwijkingen zijn geconstateerd, of die storend afwijkend gedrag vertonen (bijvoorbeeld agressief gedrag) en dieren die ziek zijn.

2) het doden van dieren voor eigen gebruik
Het gaat hier om de slacht van gezonde dieren voor consumptie.

Het fokken en kweken van dieren gaat onvermijdelijk gepaard met selectie van dieren voor de verdere fok met daarbij aandacht voor vitale kenmerken. Dat kan gepaard gaan met een overschot aan (mannelijke) dieren die de houder niet zelf wil of kan aanhouden. Sommige van deze dieren worden geslacht voor particulier huishoudelijk gebruik. Bij andere diersoorten zoekt men oplossingen in de kleinschalige verkoop aan andere liefhebbers. De aangesloten organisaties hebben een eigen fok- en kweekbeleid gericht op vitale dieren, conservatie en op de afzet van dieren die de fokker/kweker niet zelf wil of kan aanhouden. In het fokbeleid is aandacht voor het voorkómen van erfelijke gebreken of eigenschappen die (vroeger of later) tot dierenwelzijnsproblematiek leiden. De organisaties hebben een fok- of kweekbeleid opgesteld of verwijzen naar het beleid van bij KleindierNed aangesloten organisaties.

[1] Zie bijlage 1 voor een overzicht van de 8 deelnemende organisaties.

Doel

Dit document vormt de basis voor implementatie van beleid binnen de individuele organisaties en is daarmee een handvat voor de individuele houder. Zo wordt een uniform en transparant beleid als het gaat om het doden van dieren nagestreefd.

Leeswijzer

In paragraaf 1 bevindt zich een begrippenlijst.

In paragraaf 2 wordt het wettelijk kader beschreven.

In paragraaf 3 worden de aandachtspunten rondom het bedwelmen en doden en verschillende methoden uiteengezet.

In paragraaf 4 wordt ingegaan op de afvoer van kadavers.

Bijlage 1 bevat het overzicht van de deelnemers aan KleindierNed.
Bijlage 2 bevat de relevante wetsartikelen.
Bijlage 3 bevat een overzicht van de geraadpleegde literatuur.

1. Begrippenlijst

Binnen dit document wordt gebruik gemaakt van een aantal begrippen. Voor een eenduidig gebruik van deze definities is gebruik van gemaakt van de reeds vastgelegde definities van deze begrippen in Verordening 1099/2009 (hierna 'de Verordening'; zie bijlage 2).

„bedwelmen": iedere bewust gebruikte methode die een dier pijnloos in een staat van bewusteloosheid en gevoelloosheid brengt, met inbegrip van methoden die onmiddellijk de dood tot gevolg hebben;

„doden": iedere bewust gebruikte methode die resulteert in het doden van een dier

„daarmee verband houdende activiteiten": activiteiten zoals het behandelen, onderbrengen, fixeren, bedwelmen en verbloeden van dieren die worden verricht in de context van het doden van dieren op de locatie waar de dieren worden gedood;

„fixeren": het toepassen op een dier van iedere methode die erop is gericht de bewegingen van het dier te beperken en het tegelijk vermijdbare pijn, vermijdbare angst of vermijdbare opwinding te besparen, teneinde het doeltreffend bedwelmen en doden te vergemakkelijken.

2. Wettelijk kader

Het doden van dieren waarop dit document betrekking heeft moet voldoen aan de kaders van het Besluit houders van dieren. De Europese Verordening 1099/2009 is niet van toepassing, aangezien deze dieren ***niet*** gefokt of gehouden worden met het oog op de productie van levensmiddelen, wol, huiden, pelzen of andere producten.

Artikel 1.9 van paragraaf 3 Doden van dieren van het Besluit houders van dieren regelt welke diercategorieën van dieren niet gedood mogen worden. Het betreft ganzen, honden en katten, behoudens in gevallen waarin een dier wordt gedood voor de bedrijfsmatige productie van dierlijke producten of in bij of krachtens algemene maatregel van bestuur aangewezen gevallen.

Artikel 1.11 tot en met artikel 1.14 van paragraaf 3, hoofdstuk 1 van het Besluit houders van dieren zijn van toepassing. In onderstaand overzicht zijn de betreffende artikelen weergegeven, met daarbij een interpretatie van het betreffende artikel naar de praktijk.

Artikel 1.11 geeft aan dat artikelen 1.12 tot en met 1.14 van toepassing zijn op zoogdieren, reptielen, amfibieën en vogels.
De volgende artikelen zijn dus van toepassing wanneer dieren waarop dit document betrekking heeft gedood worden.

Artikel 1.12 schrijft voor dat bij het doden van dieren en daarmee verband houdende activiteiten elke vermijdbare vorm van pijn, spanning of lijden bespaard moeten worden.
Zowel het hanteren, fixeren, bedwelmen, doden en vaststellen van de dood moeten dus zodanig uitgevoerd te worden dat elke vermijdbare vorm van pijn, spanning of lijden ontstaat.

Artikel 1.13 schrijft voor dat een dier wordt gedood door middel van een methode die waarborgt dat de dood onmiddellijk of na bedwelming, maar vóórdat de bewusteloosheid is geweken, intreedt.
Het dier dient of op slag dood te zijn door de toegepaste methode of dient bedwelmd te worden waardoor het bewusteloos wordt en voor de bewusteloosheid geweken is gedood te worden.

Artikel 1.14 schrijft voor dat het doden van dieren en daarmee verband houdende activiteiten uitgevoerd worden door personen die aantoonbaar de nodige kennis en vaardigheden bezitten om de taken humaan en doeltreffend uit te voeren.

Enkel personen die beschikken over voldoende kennis en kunde mogen dieren doden. Indien men niet bekwaam is, is het niet toegestaan dieren te doden. Om bekwaam te worden, dient men scholing te volgen bij een reeds bekwame persoon. Ervaren dierhouders beschikken veelal over voldoende kennis en kunde. Via scholing met betrokkenheid van de dierenartsen van de deelnemende organisaties aan KleindierNed kunnen mensen bekwaam worden zodat zij hun dieren mogen doden.

3. Het doden van dieren

3.1. Aandachtspunten bij het doden van dieren

Iedereen die kleinvee of vogels houdt komt vroeg of laat te staan voor de vraag 'hoe dood ik op verantwoorde wijze een dier'. Vroeger maakte men zich minder druk om wat verantwoord doden is, maar met de huidige kennis over het welzijn van dieren en het besef om dieren niet onnodig te laten lijden (pijn, angst en stress beperken, gedurende het gehele proces) is het van belang om goed te weten hoe je als houder een dier op een verantwoorde manier doodt.

Wanneer dieren worden geslacht voor consumptie stelt dit eisen aan de dodingsmethode. Een dier moet namelijk na de bedwelming verbloeden voordat de dood zijn intrede doet. De wet schrijft voor dat dieren eerst bedwelmd (buiten bewustzijn gebracht) worden en pas daarna gedood. Een methode die waarborgt dat de dood onmiddellijk intreedt is ook toegestaan. Bij de diverse dodingsmethoden maakt het gewicht en de leeftijd van het dier uit welke methode geschikt is. De ene dodingsmethode vergt meer kennis en vaardigheden dan de andere. Het is bij de diverse methoden van belang om als houder bekwaam te zijn. Iemand die niet bekwaam is mag volgens de wet geen dieren doden. Soms vergt de methode enige ervaring die geleerd kan worden van een ervaren houder. Soms gaat het om speciale training in vaardigheden. In het Besluit Houders van dieren is niet nader uitgewerkt wat wordt verstaan onder 'aantoonbaar de nodige kennis en vaardigheden bezitten'. Dit document bevat de benodigde kennis. De ras- en fokverenigingen zorgen ervoor dat hun leden beschikken over deze kennis via scholing met betrokkenheid van de dierenartsen van de deelnemende organisaties aan de KleindierNed. Het is goed om te onderstrepen dat sommige methoden beslist niet mogen worden toegepast, zoals verdrinken, doodgooien, vergiftigen, onthoofden en levend in de diepvries stoppen.

Het doden van eigen dieren om welke reden dan ook vindt niemand prettig om te doen. Daarom is het zaak goed te weten hoe je een dier zorgvuldig moet doden en hoe je dit moet uitvoeren. Emoties die gepaard gaan met het doden van een dier mogen niet van invloed zijn op zorgvuldig handelen.

Het verantwoord doden van dieren beperkt zich niet enkel en alleen tot de dodingshandeling. Zoals artikel 1.12 van het Besluit houders van dieren voorschrijft is het van belang om elke vermijdbare vorm van pijn, spanning of lijden te voorkomen in het proces rondom het doden.
De stappen in het proces tot het doden van het dier waarbij dit in achtgenomen dient te worden zijn:

- Hanteren van het dier
- Fixeren van het dier, d.w.z. dat het dier zo gepositioneerd wordt dat het zich niet meer kan bewegen, opdat de handeling (bedwelmen/doden) goed kan worden uitgevoerd
- Bedwelmen van het dier en het vaststellen van de bewusteloosheid. Het dier is bedwelmd als het dier geen cornea of ooglidreflex meer heeft en/of een onregelmatige ademhaling.
- Doden van het dier en het vaststellen van de dood. Als ademhaling of hartslag niet meer plaats vindt treedt na ongeveer 5 minuten de dood van het dier in). Indien de toegepaste methode de dood niet tot gevolg heeft, dient direct een aanvullende handeling toegepast te worden om het dier alsnog te doden. Als het dier buiten bewustzijn is en verbloedt kunnen nog reflexen optreden. Door samentrekkende spieren beweegt het dier. Dit zijn geen uitingen van pijn of stress.

3.2. Methoden

Er bestaan diverse methoden voor het bedwelmen en doden van dieren die binnen de kleinvee- en vogelhouderij toegepast kunnen worden. Methoden opgenomen in dit document zijn geselecteerd op basis van:

- Het technisch uitvoerbaar zijn op een fok- of kweeklocatie,
- De methode mits goed uitgevoerd, het dier met in acht name van het wettelijk kader (bedwelmd en) doodt,
- De methode mits goed uitgevoerd, veilig is voor de uitvoerder,
- De methode mits goed uitgevoerd, acceptabel is voor de omgeving. Dat betekent dat rekening gehouden wordt met de emoties die de methode bij de toeschouwer kan oproepen.

Een verdovingsmethode die wettelijk is toegestaan maar die wij niet hebben opgenomen in het overzicht betreft het bedwelmen via een slag op de kop van het dier. Door precies boven op de kop (voor de oren) met een hard voorwerp, bijvoorbeeld een slaghout te slaan kun je konijnen en pluimvee bedwelmen. Het vergt vaardigheid om met flinke kracht precies op de kop te slaan. Het dier is dan bedwelmd door hersenletsel en moet daarna via een halssnede verbloeden. Wij bevelen deze methode niet aan vanwege het risico op misslaan. Voor kleine vogels en knaagdieren kan deze methode wel toegepast worden omdat deze dieren zo in één handeling bedwelmd en gedood worden.

De methoden om te bedwelmen zijn in te delen in drie categorieën: elektrisch, mechanisch of het gebruik van gassen. In onderstaand schema wordt aangegeven voor welke diersoort en of diercategorie welke methode geschikt is, welke specifieke voorschriften van belang zijn voor correct gebruik van de methode en overige relevante informatie voor gebruik. Met dit schema kan de houder de juiste methode kiezen om het dier te bedwelmen vóórdat

het wordt gedood.
- De elektrische methode is voor de meeste grotere diersoorten geschikt te bedwelmen en daarna via de halssnede te laten verbloeden, zodat de dood intreedt.
- Het penschiettoestel (mechanisch) is geschikt voor pluimvee, konijnen en grote vogels, zoals kalkoenen. Ook hierna de bedwelmde dieren met de halssnede laten verbloeden.
- Het breken van de nek (mechanisch) is vooral geschikt voor kleinere diersoorten (vogels, knaagdieren). Toepassing bij grotere diersoorten vergt training.

- Gassen zijn bedoeld voor het bedwelmen en doden ineen. Deze dieren kunnen niet meer geconsumeerd worden. Er werd gebruik gemaakt van ether als bedwelmings- en dodingsmethode. Inmiddels is deze methode volgens de AVMA-richtlijnen[2] niet meer gewenst. Op dit moment zijn er geen bedwelmingsmiddelen voor particulieren toegankelijk die geschikt zijn bevonden voor kleine vogels en knaagdieren. Dat is een ongewenste situatie. Het zou goed zijn als er voor particulieren toegankelijke gasproducten zijn waarmee dieren veilig en diervriendelijk kunnen worden gedood. Wij gaan hier verder naar op zoek.

Methoden bedwelmen	**diersoorten**	**doden**	**deskundigheid**	**consumptie**	**materiaal**
1. *Elektrische bedwelming, uitsluitend kop*	pluimvee, konijnen, kwartels, fazanten, eenden, duiven, pauwen, patrijzen, parelhoen, geen kalkoenen (gebruiksaanwijzing fabrikant)	via halssnede verbloeden uitwendig of door voldoende lange blootstelling aan elektrocutie (maar dan niet meer geschikt voor consumptie)	enige vaardigheid	ja, mits gebruikt om te bedwelmen en gecombineerd met doden door verbloeden via halssnede	electronarcosetoestel

[2] Zie bijlage 3 Literatuur

2. *Breken van de nek* Cervicale dislocatie	pluimvee tot 3 kg, knaagdieren en vogels	via verbloeden onder de huid	enige vaardigheid; voor dieren meer dan 1 kg is training vereist	ja	voor dieren $\leq$ 1 kg kan gebruik gemaakt worden van een rondbektang als hulpmiddel, voor meer dan 1 kg handmatig
3. *Schietmasker (Penetrerend en niet-penetrerend penschiettoestel)*	pluimvee (ook kalkoenen) konijnen, vogels, cavia's	via halssnede verbloeden	training	ja	schietmasker
Methode bedwelmen/ doden					
4. *Geen gassen beschikbaar voor toepassing in de particuliere houderij en fokkerij*					

Toelichting schema

1. **Elektrische bedwelming uitsluitend kop**

   A. Werkingsmechanisme: Door het toedienen van een stroomstoot via elektrodes aan weerszijde van de kop met het juiste voltage raakt het dier binnen enkele seconden buiten bewustzijn.

   B. Let op de eigen veiligheid door rubberhandschoenen en laarzen of klompen te gebruiken

   C. Van belang is het juiste voltage om het dier te bedwelmen. Volg de handleiding van de fabrikant op.

   D. Stappenplan:

   1. Vang en pak het dier zorgvuldig op

2. Houd het met zijn kop tussen de polen van het narcoseapparaat, controleer het voltage en draag rubberhandschoenen en klompen of laarzen voor de eigen veiligheid
3. Druk op de knop om de stroomstoot toe te dienen en houd het dier ondertussen stevig vast
4. Als het lichtje uit is stopt de stroom en controleer of het dier bedwelmd is
5. Als het dier bedwelmd is zo snel mogelijk de halssnede toepassen en laten verbloeden. De twee halsslagaders of toevoerende bloedvaten worden met een scherp mes doorgesneden.
6. Vaststellen dat het dier dood is.

C. Apparaat
Er zijn elektronarcosetoestellen op de Europese markt waarmee dierhouders goede ervaringen hebben opgedaan. Door de nek en kop van het dier in de V (elektrodes) te plaatsen en op de knop te drukken krijgt het dier een stroomstoot. Beneden kamertemperatuur moeten de elektrodes met een föhn voorverwarmd worden, zodat de geleiding van de stroom voldoende is. De minimaal vereiste stroomsterkte is 240 mA en een duur 7 seconde. Nieuwere apparaten reguleren de stroomsterkte. Het nadeel van het elektronarcosetoestel is de prijs. Het loont om met een groep belangstellenden een toestel aan te schaffen. Het apparaat gaat lang mee en kan onderling tussen houders worden uitgewisseld. Geschikt voor pluimvee, konijnen, kwartels, fazanten, eenden, duiven, pauwen, patrijzen, parelhoen, **geen kalkoenen** (gebruiksaanwijzing fabrikant)**.** Daarvoor is een schietmasker aangewezen (methode 3). In Nederland niet te koop. Bij' t Neerhof is een electronarcosetoestel verkrijgbaar waar je de stroomsterkte kan aflezen. Er is ook een eenvoudiger electronarcosetoestel verkrijgbaar bij Ferme Beaumont. Wij noemen hier de leverancier omdat dit toestel niet in Nederland geïmporteerd wordt en het daardoor niet makkelijk via internet te vinden is.

2. **Breken van de nek/cervicale dislocatie (dieren tot 5 kg)**
A. Werkingsmechanisme: Door oprekking en draaiing (een strek en draaibeweging) van de nek het dier wordt bedwelmd. Hierdoor vindt een strekking van het ruggenmerg plaats, d.w.z. een hoge dwarslaesie en daarmee een directe bedwelming. De bloedvaten worden gestrekt en gebroken waardoor het dier onder de huid verbloedt. Het dier sterft binnen enkele seconden.
B. Van belang is dat men getraind is in deze handeling (bekwaam) om deze handeling te mogen uitvoeren.
C. Stappenplan
1. Vang en pak het dier zorgvuldig op bij het gehele lichaam bij duiven, andere dieren aan poten of vleugels en met de andere hand de kop omvatten met de duim vlak achter de kop.
2. Door de hals en het lichaam uit te strekken kan met een vloeiende beweging de kop scherp achterover te drukken (hoek 90 graden) en gelijk de hals te strekken, zal één van de bovenste wervels van de volgende wervels gescheiden worden. Het verlengde merg wordt uitgerekt en scheurt wat leidt tot een direct verlies van het bewustzijn.

3. Controleer of het dier bedwelmd is
4. Als het dier bedwelmd is zo snel mogelijk de halssnede toepassen en laten verbloeden
5. Vaststellen dat het dier dood is.

Cervicale dislocatie kan handmatig of met behulp van een rondbektang.

Voor kleine dieren $\leq$ 1 kg wordt in de huidige praktijk ook gewerkt met een rondbektang om de wervels uiteen te drijven. Bij deze methode kan men het dier wat gemakkelijker vasthouden en de handeling daadkrachtig uitvoeren. Naar het gebruik van de tang bij cervicale dislocatie is geen wetenschappelijk onderzoek gedaan.

3. Schietmasker

A. Werkingsmechanisme: Door de slag van een pen en de drukgolf wordt zwaar onomkeerbaar letsel aan de hersenen toegebracht waardoor het dier bedwelmd wordt.

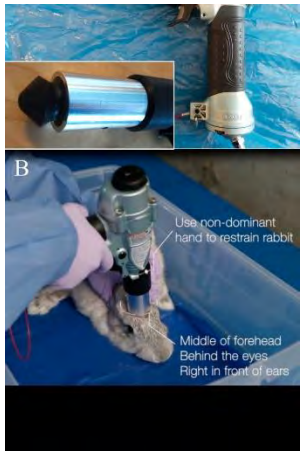
B. Let op de eigen veiligheid door het schietmasker zorgvuldig te bewaren zodat het niet in verkeerde handen komt.

C. Van belang is om het schietmasker op de juiste positie te krijgen en te houden. De plaatsing en richting van het schot is cruciaal. Ook de adequate snelheid, lengte van het penetrerend gedeelte en de diameter van de pen gerelateerd aan de grootte van het dier zijn van belang voor de juiste toepassing.

D. Stappenplan:

1. Vang en pak het dier zorgvuldig op en wikkel het dier in een handdoek m.u.v. de kop.
2. Houdt het dier stevig vast om het schietmasker op de juiste positie te krijgen en te houden. Dit kan ook door 1 persoon het dier te laten

vasthouden en een 2e persoon die het schietmasker plaatst en bedient.

3. Het schietmasker plaatsen op de schedel tussen de oren en de ogen. Raadpleeg de handleiding en volg een training.
4. Controleer of het dier bedwelmd is
5. Als het dier bedwelmd is zo snel mogelijk de halssnede toepassen en laten verbloeden
6. Vaststellen dat het dier dood is.

E. Apparaat

Er zijn twee soorten schietmaskers in Nederland op de markt, die geschikt zijn voor kleinvee. Eén die werkt zonder patronen en één met patronen. Voor de patronen is een vergunning (verlof) nodig, aan te vragen bij de regionale politie. In de handleiding staat voor welke dieren het masker geschikt is zodat de snelheid en de lengte van de pen voldoende zijn. Er zijn 2 Nederlandse bedrijven waar een schietmasker te bestellen is.

4. Gassen

Op dit moment zijn er geen bedwelmingsmiddelen voor particulieren toegankelijk die geschikt zijn bevonden voor kleine vogels en knaagdieren. Dat is een ongewenste situatie. Het zou goed zijn als er wel voor particulieren toegankelijke gasproducten zijn waarmee dieren veilig en diervriendelijk kunnen worden bedwelmd en gedood ineen. Wij gaan hier verder naar op zoek.

4. Afvoeren van kadavers

Als houders van dieren hebben wij een verantwoordelijkheid voor het milieu en voor het tegengaan van de verspreiding van dierziekten. Dit vereist dat het afvoeren van dode dieren zorgvuldig gebeurt. De NVWA heeft hier regels voor opgesteld.[3] Kadavers van vogels, knaagdieren en konijnen kunnen op verschillende manieren afgevoerd worden:

a. Begraven of cremeren;
b. Deponeren in de kadaverbak op de gemeentelijke milieustraat;
c. Deponeren in de kadaverbak van je eigen dierenarts;
d. Deponeren bij het restafval.

ad. a Begraven of cremeren.
Het is toegestaan een dier te begraven in eigen grond als er voldoende ruimte is. Wij adviseren minimaal 40 cm diep.
Uiteraard kan gekozen worden voor een begrafenis of crematie in een erkend crematorium of op een dierenbegraafplaats.

ad. b Deponeren in de kadaverbak op de gemeentelijke milieustraat.
Iedere gemeente is verplicht om in de regio een kadaverafvoer te hebben. Veelal is dit de gemeentelijke milieustraat in de regio.
Elke burger in Nederland betaalt WOZ voor zijn woning aan de gemeente. In dit WOZ-tarief zit ook de afvoer van dode huisdieren.

ad. c Deponeren in de kadaverbak van de eigen dierenarts.
Veel dierhouders hebben een relatie met hun eigen dierenarts. Bij de praktijk van deze dierenarts is veelal een kadaverbak aanwezig.
Soms kan iedereen dode dieren bij de dierenartspraktijk afgegeven, namelijk als de gemeente deze praktijk heeft aangewezen als servicepunt voor deze afvoer van kadavers.

ad. d. Deponeren bij restafval.
Restafval wordt meestal verbrand in Nederland. In die gevallen mogen kleine dieren (tot 1 kilo), mits goed ingepakt bij het restafval worden gedeponeerd.

[3] https://www.nvwa.nl/onderwerpen/kadavers-verwijderen-van-dode-dieren/wat-moet-u-doen-met-dode-gezelschapsdieren

Bijlage 1 Deelnemers KleindierNed

Aan KleindierNed nemen de volgende organisaties deel:

Aviornis International	https://www.aviornis.nl/
Kleindierliefhebbers Nederland (KLN)	https://kleindierliefhebbers.nl/
Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders (NBvH)	https://hobbydierhouder.nl/
Nederlandse Bond van Sierduiven (NBS)	https://www.sierduif.nl/
Nederlandse Bond van Vogelliefhebbers (NBvV)	https://www.nbvv.nl/
Nederlandse Postduiven Organisatie (NPO)	https://www.duivensportbond.nl/
Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH)	https://szh.nl/
Vereniging van Stads- en Kinderboerderijen (vSKBN)	https://www.vskbn.nl/

Bijlage 2 Wet- en regelgeving

Voor het doden van pluimvee, sierduiven, postduiven, andere vogels, konijnen en knaagdieren gehouden uit liefhebberij is het Besluit houders van dieren van toepassing. De Wet dieren/Besluit houders van dieren maakt gebruik van de EU-verordening 1099/2009 voor een eenduidig gebruik van definities. De volgende artikelen van de Wet dieren en het Besluit houders van dieren hebben betrekking op het doden van dieren.

Paragraaf 3 **Doden van dieren** artikel 1.9 **Toepassingsbereik**

Als diercategorieën als bedoeld in artikel 2.10, eerste lid, van de wet worden aangewezen ganzen, honden en katten.

Wet dieren Hoofdstuk 2 Dieren, artikel 2.10 Doden van dieren, punt 1 Het is verboden om dieren behorend tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen diersoorten of diercategorieën te doden, behoudens in gevallen waarin een dier wordt gedood voor de bedrijfsmatige productie van dierlijke producten of in bij of krachtens algemene maatregel van bestuur aangewezen gevallen.

Paragraaf 3 artikel 1.11 **Reikwijdte**

De artikelen 1.12 tot en met 1.14 zijn van toepassing op zoogdieren, reptielen, amfibieën en vogels.

Paragraaf 3 artikel 1.12 **Besparen van vermijdbare vorm van pijn, spanning of lijden**

Bij het doden van dieren en daarmee verband houdende activiteiten wordt de dieren elke vermijdbare vorm van pijn, spanning of lijden bespaard.

Paragraaf 3 artikel 1.13 **Methoden**

1 Een dier wordt gedood door middel van een methode die waarborgt dat de dood onmiddellijk of na bedwelming, maar vóórdat de bewusteloosheid is geweken, intreedt.

2 In afwijking van het eerste lid behoeft een dier niet te worden bedwelmd indien een dier moet worden gedood:

- **a.** ter beëindiging of voorkoming van onmiddellijk gevaar voor mens of dier of
- **b.** ter beëindiging van ondraaglijk lijden van het dier.

3 Bij ministeriële regeling kunnen voor de daarin te onderscheiden diersoorten of categorieën dieren nadere regels worden gesteld ten aanzien van de methode, bedoeld in het eerste lid.

Paragraaf 3 artikel 1.14 **Kennis**

1. Het doden van dieren en daarmee verband houdende activiteiten worden uitgevoerd door personen die aantoonbaar de nodige kennis en vaardigheden bezitten om de taken humaan en doeltreffend uit te voeren.

2. Bij ministeriële regeling kunnen voor de daarin te onderscheiden diersoorten of categorieën dieren nadere regels worden gesteld ten aanzien van de in het eerste lid bedoelde kennis en vaardigheden.

Bijlage 3 Literatuur

De volgende literatuur is geraadpleegd.

Een goede dood. Euthanasiebeleid voor dieren in het groene onderwijs. Ing. Heidi van den Brandt, Dr. ing. Hans Hopster. Van Hall Larenstein. 2011.

NBvV. Het doden van kooi- en volièrevogels. Themacommissie dierethiek. 2019

RDA Verkorte Zienswijze over tien hulp- vang- en dodingsmethoden vogels. Maart 2016.

RDA Zienswijze Richtsnoer ganzen doden. 17-12-2012.

Efficacy of Blunt Force Trauma, a Novel Mechanical Cervical Dislocation Device, and a Non-Penetrating Captive Bolt Device for On-Farm Euthanasia of Pre-weaned Kits, Growers and Adult Commercial Rabbits. Jessica L. Walsh, Aaron Perciv al and Patricia V. Turner. Animals 2017,7, 100 ; doi :10.3390/ani7120100.

The EFSA Journal (2004), 45, 1-29, Welfare aspects of the main systems of stunning and killing the main commercial species of animals

AVMA Guidelines for the euthanasia of animals